

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry - Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

PL 145, 00251 Helsinki 25
(<https://www.sosiaalioikeus.fi>)

Helsingissä 23.8.2023

Valtioneuvostolle ja Oikeuskanslerille

Asia: Oikeusvaltioperiaatteen ja sosiaalisten ihmisoikeuksien toteuttaminen säästöjä toteutettaessa. Suunnitellut sosiaaliturvan leikkaukset edellyttävät voimassa olevan lainsäädännön muuttamista.

1. Hallitusohjelman säästötavoitteet tulee toteuttaa oikeusvaltioperiaatetta ja sosiaalisia ihmisoikeuksia kunnioittaen.

Pääministeri Orpon hallitusohjelma sisältää lukuisia sosiaalisiin ihmisoikeuksiin sisältyviä leikkauskohteita mm. ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan, työmarkkinatukeen, toimeentulotukeen, etuuksien lapsikorotuksiin ja suojaosuuksiin sekä asumistukeen. Etuuksien indeksikorotukset halutaan jäädyttää koko hallituskauden ajaksi. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuihin aiotaan tehdä korotuksia, joiden määrä ei ole vielä tiedossa.¹ Lehtitietojen mukaan sosiaali- ja terveysministeriön virkamiehet valmistelevat parhaillaan tiukalla aikataululla lakiesityksiä hallitusohjelman mukaisista sosiaaliturvan leikkauksista.² Budjettilakiesitysten pitää olla valmiina jo 9. lokakuuta mennessä.

Seuramme on hyvin huolissaan tulevien leikkausten vaikutuksesta vähätuloisten suomalaisten elämään. Köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevia henkilöitä on Suomessa jo nyt lähes viidesosa väestöstä. Lapsista noin 12 prosenttia elää köyhyydessä. Tulevat leikkaukset tulevat lisäämään köyhyyttä ja heidän määräänsä. Lapsiperheiden käytettävissä olevien tulojen vähentyminen muodostaa riskin lapsen hyvinvoinnille ja mielenterveydelle. Tutkimusten mukaan vaikutukset ovat ylisukupolvisia.

Lapsen oikeuksia koskeva YK-sopimus edellyttää lapsen edun ensisijaista huomioon ottamista ja sopimuksen mukaan jokaisella lapsella on oikeus elämään. Leikkaukset loukkaavat vakavasti tätä sopimusta ja monia muita sosiaalisia ihmisoikeuksia koskevia sopimuksia, jotka Suomi on ratifioinut. Suomen kansainväliset velvoitteet ovat ristiriidassa suunniteltujen leikkausten kanssa. Siksi seuramme katsoo, että Suomen on kumottava voimassa olevat lait ja vapauduttava

¹ *Vahva ja välittävä Suomi* – Pääministeri Orvon hallituksen ohjelma 20.6.2023.

² Leikkaukset mainitaan hallitusohjelman kohdassa 4.3. *Työhön kannustava sosiaaliturva*. Tämä kirjelmä keskittyy siinä lueteltuihin etuuksien leikkauksiin ja tuen saantiperusteiden kiristykseen.

kansainvälisistä ihmisoikeusvelvoitteistaan ennen kuin leikkauksia koskevat lakiesitykset voidaan antaa eduskunnalle. Oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen edellyttää, että leikkausten kanssa ristiriidassa olevat normit kumotaan ja vasta sen jälkeen on mahdollista antaa eduskunnalle esityksiä, jotka tasoltaan alittavat voimassa olevien lakien ja kansainvälisten sopimusten suojaamia sosiaalisia ihmisoikeuksia. Perustemme jäljempänä tätä kantaamme tarkemmin.

2. Suomen perustuslaki, YK:n sopimukset sekä Euroopan sosiaalinen peruskirja edellyttävät sosiaaliturvan parantamista. Suunnitellut leikkaukset ovat ristiriidassa Suomen kansainvälisten velvoitteiden kanssa.

Oikeus riittävään sosiaaliturvaan on ihmisoikeus. Perustuslaki ja Suomen ratifioimat takaavat tämän oikeuden kaikille Suomessa asuville. Seuraavassa arvioimme näiden oikeuslähteiden vaikutusta leikkaussuunnitelmiin.

2.1. Suomen perustuslaki

Perusturvauudistuksessa vuonna 1993 tavoitteena oli, että syyperusteisten etuuskien tason tulee olla tasoltaan huomattavasti korkeammalla tasolla kuin viimesijainen etuus, toimeentulotuki.³ Perustuslain 19 § 2:n mukaan *lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella*. Perustoimeentulo edellyttää tasoa, joka takaa etuuden saajalle kohtuullisen toimeentulon ja mahdollisuuden osallistua yhteiskunnassa. Valitettavasti perustuslaki ei ole toteutunut, koska kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelimet ovat useaan kertaan joutuneet huomauttamaan Suomea liian alhaisesta sosiaaliturvasta. Tilanne korjautuu vain siten, että perustuslain 19 §:n 2 momentin etuudet korotetaan kansainvälisten velvoitteiden edellyttämälle tasolle. Perusturvauudistusta koskevan hallituksen esityksen perusteluissa korostettiin syyperusteisten etuuskien riittävää tasoa⁴, mikä valitettavasti on matkan varrella unohtunut. Hallitusohjelman mukaiset indeksikorotusten jäädytykset ja muut leikkaukset vievät kehitystä aivan toiseen suuntaan.

2.2. Ihmisoikeuksien julistus

Yhdistyneet kansakunnat (YK) antoi Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistuksen vuonna 1948. Julistuksen 25 artikla, jonka myös Suomi on hyväksynyt liittyessään YK:n jäseneksi, on seuraava: *”Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin, ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta”*. Tämän julistuksen toteutuksessa Suomella tulee olemaan puutteita sitten kun hallitusohjelman mukaiset leikkaukset on toteutettu.

Ennen leikkausesitysten antamista eduskunnalle Suomen velvollisuus on ilmoittaa YK:n pääsihteerille, että Suomi ei enää noudata Ihmisoikeuksien Julistuksen artiklaa 25. Leikkaukset vievät monelta suomalaiselta perheeltä sekä asunnon että mahdollisuuden riittävään ruokaan.

³ Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta 969/1995

⁴ HE 309/93, PeVM 25/94 ja 3/95 sekä perusoikeusuudistusta valmistelleet komiteanmietinnöt

Terveydenhuollon maksujen korotukset estävät monien vähävaraisten suomalaisten mahdollisuutta hakeutua saamaan terveydenhuollon palveluja.

2.3. YK TSS-sopimus

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus on solmittu YK:ssa vuonna 1966.⁵ YK:n TSS-sopimus on Suomessa hyväksytty asetuksella vuonna 1976 (Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta 16.1.1976 (SopS 6/1976). YK:n jäsenenä Suomi on velvollinen noudattamaan ratifioimaansa sopimusta.

YK:n TSS-sopimuksen 9 artikla kuuluu seuraavasti: ”*Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden sosiaaliturvaan sosiaalivakuutus mukaanluettuna.*”

TSS-sopimuksen 11 artikla kuuluu seuraavasti: ”*Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarpeellisiin toimenpiteisiin varmistukseksi, että tämä oikeus toteutetaan, ja ne tunnustavat tässä yhteydessä vapaaehtoisuuteen perustuvan kansainvälisen yhteistoiminnan olennaisen merkityksen.*”

TSS-sopimuksen noudattamista valvoo YK:n sosiaalisten oikeuksien komitea. Sopimusta valvoessaan komitea on antanut Suomelle huomautuksia perusturvan alhaisesta tasosta. Suomen taso ei täytä sopimuksen 9 artiklan velvoitteita kohtuullisesta toimeentulosta.

Viimeisimmässä huomautuksessa maaliskuussa 2021 komitea tarkasteli Suomen seitsemättä määräaikaisraporttia sopimuksen noudattamisesta (Committee on Economic, and Social and Cultural Rights, District General, 5 March 2021 *Concluding observations on the seventh periodic report of Finland*) ja antoi Suomelle selvän kehotuksen parantaa sosiaaliturvaa⁶.

⁵ Sopimuksen ratifiointi tapahtui asetuksella; ”Asetus taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta 16.1.1976/106 (SopS 6/1976)

⁶ Komitean kehoitus on seuraava:

Right to social security

1. While noting the information from the State party that the amounts of several social security benefits have been increased, the Committee nonetheless is concerned that cuts in benefits and the freeze on the index during the 2015-2019 parliamentary term rendered these benefits inadequate and disproportionately affected groups that had already been disadvantaged (art. 9).
2. The Committee urges the State party to include in the reform of the Social Security Act safeguards to ensure that social benefits remain adequate and that such cuts contemplated, including in the context of austerity measures:
 - (a) Are temporary, covering only the period of crisis;
 - (b) Are necessary and proportionate, in the sense that the adoption of any other policy, or a failure to act, would be more detrimental to economic, social and cultural rights;
 - (c) Should not disproportionately affect disadvantaged and marginalized groups;

YK:n huomautukset eivät kuitenkaan ole saaneet riittävää huomiota, eivätkä poliitikot ole heränneet epäkohdan poistamiseen. Komitea mainitsee huomautuksissaan vuosien 2015-2019 indeksien jäädytykset. Tästä huolimatta pääministeri Orpon hallitusohjelmassa esitetään uutta etuuksien indeksijäädytystä koko hallituskauden ajaksi. Hallitusohjelmassa on myös ohitettu täysin YK:n suositukset leikkaustavoista. Tulevat leikkaukset halutaan kohdistaa suoraan kaikkein heikompiaisiiin ryhmiin. Leikkaukset on myös tarkoitettu pysyviksi ja vuoden 2024 hallituksella on kehukseen liittyviä aikeita jopa lisätä sosiaaliturvan leikkauksia. Tämä on täysin vastoin YK:n TSS-sopimuksen Suomelle asettamia velvoitteita, suunnitelmia (määrärahasäästöt vuosille 2025-2027 sosiaaliturvaetuuksiin ovat jopa suuremmat kuin vuodelle 2024). Leikkaukset tulevat johtamaan koko sosiaaliturvan merkityksen olennaiseen vähenemiseen. Kansalaisten sosiaalisia ihmisoikeuksia ei kunnioita hallituksen suunnitelmissa. Suomi ei voi enää olla mukana YK:n TSS-sopimuksessa, koska hallituksen politiikka ei tue sopimuksen noudattamista.

2.4. YK Lapsen oikeuksien sopimus

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja se tuli kansainvälisesti voimaan 2.9.1990. Sopimus on ollut Suomessa voimassa laintasoisen vuodesta 1991. Sosiaaliturvan kannalta ovat erityisen merkityksellisiä sopimuksen 3. ja 6. artikla. Edellinen koskee lapsen edun ensisijaisuutta ja jälkimmäinen lapsen oikeutta elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on uusimmissa päätelmissään Suomelle 2.6.2023 todennut, että:

Suomen tulee välttää sellaisia sosiaaliturvan leikkauksia, jotka lisäävät lapsikäyhyyttä ja syrjäytymistä.

Sen sijaan komitean kehottaa Suomen valtiota vahvistamaan toimenpiteitä, jotka varmistavat jokaisen lapsen oikeuden riittävään elintason.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää vammaisiin, turvapaikkaa hakeviin ja ilman pysyvää oleskelulupaa oleviin lapsiin.

Hallitusohjelmasta ei löydy mainintaa, että lapsen oikeuksien komitean huomautuksiin olisi kiinnitetty huomiota. Suunnitellut sosiaaliturvan leikkaukset tulevat heijastumaan lasten asemaan kielteisesti. Monessa perheessä voidaan joutua näkemään jopa puutetta. 1990-lun lamasta alkanut ylisukupolvinen syrjäytyneisyys tulee lisääntymään. Lapsiperheitä koskevien tutkimusten perusteella on tullut esiin se, että jo nyt monessa perheessä lapset viettävät viikonlopun ilman ruokaa ja odottavat maanantain kouluateriaa. Tällaisten lasten määrä tulee monikertaistumaan hallituksen suunnitteleminen leikkausten toteuduttua. Vuoden 2024 budjettiesitykseen sisältyvä 70 miljoonan perhepaketti ei vähävaraisten perheiden ongelmia poista eikä se riitä YK:n valvontaelinten

(d) Are accompanied by other measures such as social transfers to mitigate inequalities arising in times of crisis; and

(e) Preserve a core amount that enable beneficiaries an adequate standard of living. The Committee refers the State party to general comment No. 19 (2007) on the right to social security as well as to the letter of its Chairperson (2012) on austerity measures.

huomautusten vakavaan toteuttamiseen. Asumistuen leikkaukset, indeksien jäädytys, toimeentulotuen muutokset, lapsikorotusten poisto jne. vaikuttavat lapsiperheisiin niin paljon negatiivisesti, ettei pieni lapsilisien korotus ole riittävää. Monissa vähävaraisissa perheissä tulot joudutaan keskittämään asumiskustannuksien kattamiseen. Tällöin ruuan ostamiseen ei jää enää rahaa. Suomen hallitus ei ota huomioon YK:n valvontaelinten huomautuksia ja suosituksia.

Hallitusohjelmassa suunnitellut asumistuen leikkaukset rikkovat myös sosiaalista peruskirjaa ja Artiklaa 30, joka koskee oikeutta suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan sekä Artiklaa 31, joka koskee asumisen tukemista. Peruskirjan mukainen asumisen tukeminen on aivan muuta kuin hallituksen nyt esittämä asumistuen merkittävä huononnuks.⁷

Looginen johtopäätös on se, että Suomi ei voi olla enää mukana YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. Tämä on kansainvälisen oikeuden mukainen ratkaisu, koska Suomi kieltäytyy toteuttamasta sopimusta. Suomen tulee irtisanoa lapsen oikeuksien sopimus.

Lapsen oikeuksien sopimus on lakitasoisena voimassa. Näin ollen ei suunniteltuja sopimuksen vastaisia sosiaaliturvan leikkausesityksiä voida antaa eduskunnalle ennen kuin sopimusta koskeva sitoumus ja annettu laki on kumottu ja Suomi on ilmoittanut YK:lle vetäytyvänsä sopimuksesta.

2.5. Euroopan sosiaalinen peruskirja 12 ja 13 Artiklat

Suomi on liittynyt Euroopan neuvoston uudistettuun sosiaaliseen peruskirjaan eduskunnan säätämällä lailla⁸ sekä lakia täydentävällä presidentin asetuksella.⁹ Liittymistä koskevan lain keskeinen sisältö kuuluu seuraavasti:

⁷ 30 Artikla: "Varmistaakseen, että oikeutta suojeluun köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan voidaan käyttää tehokkaalla tavalla, sopimuspuolet sitoutuvat

- a) ryhtymään toimenpiteisiin kokonaisvaltaista koordinoitua lähestymistapaa noudattaen edistääkseen sosiaalisesti syrjäytyneiden tai köyhien tai sosiaaliselle syrjäytymiselle tai köyhyydelle alttiiden henkilöiden ja heidän perheidensä oikeutta erityisesti työhön, asuntoon, koulutukseen, kulttuuriin sekä sosiaaliavustukseen ja lääkinnälliseen apuun,
- b) tarkistaa nämä toimet niin, että ne voidaan mukauttaa tilanteen vaatimalla tavalla.

⁸ Laki Euroopan sosiaalisen peruskirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 14.6.2002/486 (SopS 78/2002)

Tasavallan presidentin asetus uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan voimaansaattamisesta ja uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirja lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta sekä Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain kumoamisesta annetun lain voimaantulosta (80/2002).

⁹ Lakiesityksen perusteluissa (HE 229/2001 vp.) todetaan sosiaalivakuutusetuksia koskevan 12 artiklan osalta mm. seuraavaa (s. 27): "12 artikla koskee oikeutta sosiaaliturvaan. Sopimuspuolet sitoutuvat luomaan sosiaaliturvajärjestelmän (1 kohta) ja pitämään sitä yllä, pitämään sosiaaliturvajärjestelmänsä tyydyttävällä tasolla eli vähintään Euroopan sosiaaliturvakoodin ratifioimisen edellyttämällä tasolla (2 kohta) ja pyrkimään asteittain nostamaan sosiaaliturvajärjestelmänsä tasoa.

Sivulla 28 HE:ssä todetaan, että uudistetun peruskirjan mukaan sopimuspuoli sitoutuu säilyttämään sosiaaliturvajärjestelmänsä tyydyttävällä tasolla eli vähintään Kansainvälisen työjärjestön sopimuksen nro 102, joka koskee sosiaaliturvan vähimmäistasoa ja Kansainvälisen Euroopan sosiaaliturvakoodin (European Code of Social Security, ETS

”Tämän lain mukaan Strasbourgissa 3 päivänä toukokuuta 1996 tehdyn uudistetun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut”.

Liittymisen yhteydessä tasavallan presidentti ilmoitti Euroopan neuvostolle Suomen noudattavan peruskirjan sosiaaliturvaa ja sosiaaliavustuksia koskevia artikloja. Hyväksymiskirjan tallettamisen yhteydessä Suomi antoi seuraavan ilmoituksen:

”Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan III osan A artiklan mukaan Suomi sitoutuu noudattamaan uudistetun peruskirjan seuraavia määräyksiä: 1 ja 2 artikla, 3 artiklan 1 ja 4 kohta, 4 artiklan 2, 3 ja 5 kohta, 5 ja 6 artikla, 7 artiklan 1—5, 7, 8 ja 10 kohta, 8 artiklan 2 ja 4 kohta, 9—18 artikla, 19 artiklan 1—9 ja 11—12 kohta sekä 20—31 artikla”.

Asetuksen mukaan Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan muut kuin lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat asetuksena voimassa. Asetus tuli voimaan 1 päivänä elokuuta 2002.

Ristiriita peruskirjan ja suunniteltujen leikkausten kanssa on nähtävissä Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean käytännöstä. Euroopan sosiaalinen peruskirja antaa järjestöille mahdollisuuden kannella peruskirjan rikkomuksista ja Suomen sosiaali oikeudellinen seura ry on käyttänyt tätä mahdollisuutta. Seuramme on tehnyt kolme kantelua (*Complaint* 88/2012, 108/2014 ja 172/2018) Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle sen vuoksi, että Suomen perusturvan taso ei vastaa sosiaalisen peruskirja minimivelvoitteita. Sosiaalisten oikeuksien komitea on jokaisessa tapauksessa todennut Suomen rikkovan sosiaalisen peruskirjan artikloita 12 ja 13. Sosiaalivakuutusetuksien -ja avustusten minimitaso ei vastaa peruskirjan Suomelle asettamia velvoitteita (*Merits* 88/2012, 108/2014 ja 172/2014). Tästä huolimatta käännettä parempaan ei maassamme ole tapahtunut.

Viimeisimmässä päätöksessään (*Merits* 172/2018) (julkinen 15.2.2023) Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea arvioi kehitystä Suomessa hieman laajemmin ja totesi Suomen perusturvan tason olleen jo pitkään liian alhainen. Komitean kanta oli, että Suomen perusturvan tasoa tuli korottaa Euroopan sosiaalisen peruskirjan artiklojen 12 ja 13 edellyttämälle tasolle. Pääministeri Orpon hallitusohjelmaa neuvoteltaessa olisi ollut tilaisuus korjata tämä Euroopan neuvoston toteama pitkäaikainen ongelma. Näin ei kuitenkaan valitettavasti tapahtunut. Hallitusohjelman mukaan työmarkkinatuen, peruspäivärahan, sairauspäivärahan, Kelan kuntoutusrahan ja vanhempainpäivärajojen vähimmäistaso yhtenäistetään ja lapsikorotukset, korotusosat ja suojaosat poistetaan. Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan vaatimaa tason korotusta ei siis aiota tehdä. Merkittävää on myös se, että perusturvaetuksien indeksikorotusten jäädytys lisää vähimmäistason jälkeenjääneisyyttä hallituskauden aikana. Peruskirjan rikkominen tulee jatkumaan.

Oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen hallitusohjelman mukaisten leikkausten toteuttamisessa edellyttää, että laki ja asetus Uudistettuun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan liittymisestä tulee kumota ennen kuin leikkausta koskevat lait voidaan antaa eduskunnalle. Suomen on maana

nro 48) ratifioimisen edellyttämällä tasolla. Suomi ei ole sitoutunut kumpaankaan sopimukseen, mutta peruskirjan valvontaelimet ovat todenneet Suomen sosiaaliturvajärjestelmän olevan Kansainvälisen työjärjestön nro 102 edellyttämällä tasolla. Suomen sosiaaliturvajärjestelmän tason ja Euroopan sosiaaliturvakoodin suhteesta ei ole yksityiskohtaisia selvityksiä, mutta Euroopan sosiaaliturvakoodin edellyttämä taso ei olennaisesti poikkea ILO:n sopimuksen nro 102 edellyttämästä tasosta.

irtisanouduttava peruskirjasta, koska peruskirja on osa voimassa olevaa oikeutta Suomessa ja suunnitellut leikkaukset ovat ristiriidassa peruskirjan Suomelle asettamien velvoitteiden kanssa.

2.6. Euroopan sosiaalinen peruskirja G-Artikla

Hallitusohjelman mukaisia sosiaaliturvan leikkauksia arvioitaessa on otettava huomioon myös se, että sosiaalisen peruskirjan G-Artikla sisältää merkittäviä rajoituksia jäsenvaltioille leikata sosiaaliturvaa. Peruskirjan G -artikla sallii kyllä leikkaukset silloin kun artiklan ehdot täyttyvät, mutta artiklassa leikkauksille asetetaan tiukat ehdot, joiden on täytyttävä.¹⁰ Valtionvelka, vaikka suurikin, ei ole vielä riittävä peruste tehdä niin suuria sosiaaliturvan leikkauksia kuin Orpon hallituksen ohjelma sisältää. G-artiklan ehdot eivät täyty. Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean oikeuskäytännöstä tämän artiklan osalta viittaamme Kreikkaa koskevaan tapaukseen *Merits* 80/2012. Siinä Kreikan eläkejärjestelmän huomattavat muutokset katsottiin peruskirjan rikkomukseksi, vaikka Kreikassa oli tuolloin syvä velkakriisi. Suomessa ei ole vielä Kreikan kaltaista kriisiä. Suomen valtion velkataakka on EU-maiden keskiarvon alapuolella kun taas Kreikassa valtionvelka ylitti moninkertaisesti bruttokansantuotteen. Silti sosiaalisten oikeuksien komitea katsoi, että eläkejärjestelmän merkittävä huonontaminen rikkoi peruskirjaa.

Orpon hallituksen ohjelmasta ei käy selville, että G-artiklan ehtoja olisi pohdittu hallitusohjelmaa valmisteltaessa

2.7. ILO:n sopimus työttömyysturvasta ja sosiaalisen peruskirjan 12§2 Artikla

Kansainvälinen Työjärjestön (ILO) jäsenenä Suomi on velvollinen noudattamaan myös ratifioimiaan ILO:n sopimuksia. Työttömyysturvaa koskee Yleissopimus (n:o 168), joka koskee työllisyyden edistämistä ja työttömyysturvaa sekä suositus (nro 176), joka koskee työllisyyden edistämistä ja työttömyysturvaa. Myös Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan 12 § 2 artikla sisältää ansioon sidottuun toimeentuloturvaan liittyviä määräyksiä.

Orpon hallituksen ohjelmassa on työttömyysturvan saamiselle asetettu huomattavan paljon uusia ehtoja. Hallitusohjelman mukaiset työttömyysturvan saamisen kiristykset ovat mielestämme sekä ILO:n sopimuksen että artiklan 12§2 vastaisia. Lisäehdot ovat näiden lisäehtojen vastaisia. Esitämme, että hallitus luopuu esittämästä ohjelman mukaisia työttömyysturvan kiristyksiä. Lopputulos on se, että hyvin harva työtön saa enää ansiosidonnaista työttömyysturvaa.

2.8. Suositus CM/RecChS(2023) Suomelle, Euroopan neuvoston ministerikomitea on hyväksynyt 14. kesäkuuta 2023.

¹⁰ G- kohdan sanamuoto on seuraava:

1. Tämän peruskirjan I osan mukaisten oikeuksien ja periaatteiden tehokas toteuttaminen edellyttää, että näihin oikeuksiin ja periaatteisiin sekä II osan mukaiseen tehokkaaseen käyttöön ei saa kohdistaa muita kuin näissä osissa määritettyjä rajoituksia, lukuun ottamatta sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi tai yleisen edun, kansallisen turvallisuuden, kansan terveyden tai moraalien suojelemiseksi.
2. Tämän peruskirjan sallimia, sen sisältämien oikeuksien ja velvoitteiden rajoituksia ei saa soveltaa muihin kuin niihin tarkoituksiin, joita varten ne on säädetty.

Suomen on vuodesta 2015 lähtien todettu rikkovan Euroopan sosiaalista peruskirjaa Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean oikeuskäytännössä. Komitean moitteet eivät kuitenkaan ole herättäneet Suomessa keskustelua ja etuuksien tason leikkaaminen on päinvastoin jatkunut välittämättä Suomen kansainvälisistä velvoitteista. Suomi rikkoo kansainvälistä oikeutta ja kansalaisten sosiaalisia ihmisoikeuksia.

Edellä mainittu Suomen välinpitämättömyys kansainvälisiä velvoitteitaan kohtaan on huomattu Euroopan neuvostossa. Siksi Euroopan neuvoston korkein elin, ministerineuvosto, on vuonna 2023 päättänyt tehostaa sosiaalisen peruskirjan noudattamisen valvontaa. Ministerikomitea on päättänyt, että Suomen tulee korjata peruskirjan rikkomukset kesäkuuhun 2025 mennessä. Suomen tulee viimeistään silloin raportoida Euroopan neuvostolle, että:

”sosiaaliturvajärjestelmämme pystyy erityyppisten raha- ja luontoisuuksien yhdistelmällä takaamaan kohtuullisen elintason kaikille edunsaajille heidän yksilöllisistä olosuhteistaan (perheasema, asumistilanne jne.) riippumatta.”¹¹

¹¹ Tarkemmin ministerikomitean päätös on seuraava:

Ministerikomitea (ECSR) ottaa huomioon Euroopan sosiaalisen peruskirjan lisäpöytäkirjan 9 artiklan, jossa määrätään ryhmävalitusjärjestelmästä ja ottaa huomioon Suomen Sosiaalisten oikeuksien Seuran 17.9.2018 rekisteröimän valituksen Suomea vastaan sekä Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean toimittaman raportin. Todettuaan, että ECSR on asiaratkaisussaan todennut, että Suomen tilanne on uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan seuraavien määräysten vastainen: Peruskirjan 12 artiklan 1 kohta sairaus-, vanhempain-, kuntoutus-, peruspäiväraha- ja takuueläkkeen ilmeisen riittämätön taso.

ECSR muistutti, että tuloja korvaavien etuuksien tason olisi oltava kohtuullisessa suhteessa aiempiin tuloihin ja että taso ei missään tapauksessa saisi olla alle 50 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta. Jos tulot korvaava etuus on 40–50 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta, ECSR:ssä otetaan huomioon myös muut lisäetuedet. Kuitenkin, jos tulot korvaavan etuuden vähimmäistaso laskee alle 40 prosenttiin ekvivalentista mediaanitulosta, ECSR ei katso, että sen yhteen laskeminen muiden etuuksien kanssa voisi johtaa tilanteen vaatimusten mukaisuuteen, koska taso on ilmeisen riittämätön.

Suomessa kuukausittaiset sairaus-, vanhempain- ja kuntoutusetuudet vuonna 2021 vastasivat 34 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta ennen tuloveroja ja 27 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta tuloverojen jälkeen. Vuoden 2021 peruspäiväraha vastasi 34 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta ennen tuloveroja ja 27 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta tuloverojen jälkeen. Takuueläke vastasi 39 % ekvivalentista mediaanitulosta.

ECSR totesi, että sairaus-, vanhempain-, kuntoutus-, perustyöttömyyspäivärahan ja takuueläkkeen taso laski alle 40 prosenttiin ekvivalentista mediaanitulosta ja oli näin ollen selvästi riittämätön perusoikeuskirjan 12 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla. Näin ollen ECSR katsoi, ettei ollut tarpeen tarkastella muiden täydentävien etuuksien mahdollisia vaikutuksia.

Perusoikeuskirjan 13 artiklan 1 kohta perustoimeentulotuen ja työmarkkinatuen riittämättömyyden vuoksi. ECSR muistutti, että sosiaaliavun on oltava riittävää, jotta se mahdollistaa ihmisarvoisen elämän ja kattaa yksilön perustarpeet.

ECSR totesi, että vuonna 2021 perustoimeentulotuen taso vastasi alle 24 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta ja että tämä prosenttiosuus jopa laski edellisiin vuosiin verrattuna. Työmarkkinatuesta ECSR totesi, että vuonna 2021 se oli noin 34 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta, mutta siitä kannettiin tuloveroa, minkä jälkeen se oli noin 27 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta. ECSR katsoi näin ollen, että sosiaaliavun ja työmarkkinatuen taso oli riittämätön.

Ottaen huomioon Suomen vastauksen, jossa hallitus korosti seuraavaa:

”Suomi on sitoutunut tarkistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan täytäntöönpanoon ja arvostaa suuresti ECSR:n asiantuntevaa ohjausta. ECSR on kyseistä päätöstä arvioidessaan käyttänyt mekaanista laskentakaavaa sosiaaliturvan tason riittävyyden arvioimiseksi. Tällainen kaavamainen laskentamalli, joka perustuu yksittäisten etuuksien rahalliseen arviointiin, ei kuitenkaan sovellu

Euroopan neuvoston ministerikomitean päätös annettiin hallitusohjelmaneuvoittelujen loppuvaiheessa, mutta päätös oli kuitenkin hallitusneuvottelijoiden tiedossa. Päätöksen olisi Suomen kansainvälisoikeudellisten velvoitteiden perusteella tullut näkyä hallitusohjelmassa konkreettisina toimina ministerineuvoston päätöksen toteuttamiseksi. Hallitusohjelmasta tällaista kirjausta ei kuitenkaan löydy, vaikka Suomen valtio on vastatessaan viimeiseen seuramme tekemään kanteluun (172/2018) ilmoittanut Euroopan neuvostolle, että

”Suomi on sitoutunut tarkistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan täytäntöönpanoon ja arvostaa suuresti ECSR:n asiantuntevaa ohjausta.”

Euroopan neuvoston ministerikomitealle on raportoitava viimeistään kesäkuussa 2025, eli pääministeri Orpon hallituskauden puoliväliin mennessä siitä, että Suomi toteuttaa peruskirjaa. Hallituksen ohjelmassa tästä asiasta ei ole mainintaa, mutta siinä luvataan uudistaa sosiaaliturvaa yleistuen mallilla (4.3.). Korotuksia perusturvaetuuksien tasoon siinä ei kuitenkaan luvata. Euroopan neuvoston ministerikomitean päätös merkitsee kuitenkin sitä, että etuuksien tasot korotetaan Euroopan sosiaalisen peruskirjan edellyttämälle tasolle. Olisi tärkeää, että Euroopan neuvoston ministerikomitealle voitaisiin kesällä 2025 raportoida, että sosiaaliset ihmisoikeudet ovat Suomessa kunnossa ja sosiaaliturva on Euroopan neuvoston sosiaalisen peruskirjan edellyttämällä tasolla. Seuramme esittää, että hallitus keskittyy leikkausten sijaan Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksen toteuttamiseen puoliväliriiheen mennessä. Käytännössä tämä tarkoittaa perusturvaetuuksien korottamista noin 60 euroon netto/pv. (50 % ekvivalentista mediaanitulosta vuonna 2023).

Kaikissa tapauksissa ministerineuvoston päätöksen vastaisia lakiesityksiä ole mahdollista tehdä ennen kuin Suomi on irtautunut Sosiaalisen peruskirjan velvoitteista.

2.9. Suomella on velvoitteita myös EU:n jäsenenä

Suomella on sosiaaliturvaa koskevia velvoitteita EU:n jäsenenä. EU:ssa on hyväksytty Euroopan sosiaalisen pilarin toimintaohjelma, jonka perusteella jokaisen jäsenmaan tulee ryhtyä toimenpiteisiin köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi. Syksyllä 2022 julkaistiin Suomessa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön laatima toimintasuunnitelma sosiaalisen pilarin mukaisen köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi Suomessa, jota toteuttamalla Suomi saavuttaisi EU:n köyhyyden vähentämistavoitteen. Tämä vähentämistavoite Suomen osalta on noin 100 000 henkilön nostaminen ylös köyhyydestä vuoteen 2023 mennessä kolmasosan on oltava lapsia. Hallitusohjelman sisältämät

parhaiten Suomen sosiaaliturvajärjestelmän arviointiin. Joka tapauksessa sosiaaliturvan taso on parantunut viime vuosina sosiaaliturvaetuuksien ja pienten eläkkeiden korotusten myötä. Lisäksi hallitus on käynnistänyt sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuudistuksen, jonka tavoitteena on selkeämpi ja tehokkaampi järjestelmä yksilöille. Perus- ja ihmisoikeusnäkökohtia on tarkasteltu ja tarkastellaan jatkossakin perusteellisesti tässä uudistuksessa.”

ECSR suosittaa, että Suomi - jatkaa käynnissä olevia toimia sairaus-, vanhempain-, kuntoutus-, peruspäiväraha- ja takuueläkkeen tason sekä perussosiaaliavun ja työmarkkinatuen tason nostamiseksi ottaen huomioon elinkustannusten kehityksen Suomessa; - pohtii tapoja ja keinoja kerätä tietoja sen osoittamiseksi, miten Suomen sosiaaliturvajärjestelmä pystyy erityyppisten raha- ja luontoisuuksien yhdistelmällä takaamaan kohtuullisen elintason (mitattuna ekvivalentilla mediaanitulolla) kaikille edunsaajille heidän yksilöllisistä olosuhteistaan (perheasema, asumistilanne jne.) riippumatta ja Suomen on ilmoitettava tämän suosituksen noudattamiseksi toteutetut toimet tulevassa tämän päätöksen seuranta koskevassa kertomuksessa.

Ministerikomitean 27. syyskuuta 2022 tekemän päätöksen (CM(2022)114 final) mukaisesti tällainen seurantakertomus on määrä laatia noin kahden vuoden kuluttua suosituksen (14.6.2023) hyväksymisestä.

sosiaaliturvan leikkaukset ja maksujen korotukset tekevät mahdottomaksi tämän EU-tavoitteen saavuttamisen. Leikkaukset merkitsevät köyhyyden lisääntymistä vuoteen 2030 mennessä. Mikäli hallitusohjelman mukaisia leikkauksia toteutetaan, tulee EU:n komissiolle ilmoittaa, että Suomi ei ole mukana sosiaalisen pilarin toimeenpanossa eikä aio vähentää köyhyyttä.

3. Suomen sosiaali oikeudellisen seura ry:n kantelu oikeuskanslerille

Mikäli hallitus kuitenkin haluaa toteuttaa hallitusohjelman mukaiset sosiaaliturvan leikkaukset ilman vapautumista voimassa olevista laeista ja kansainvälisiin sopimuksiin perustuvista velvoitteista, on tämä kirjelmä myös kantelu valtioneuvoston oikeuskanslerille. Katsomme, että Suomen on kumottava voimassa olevat lait ja irtisanouduttava tässä kirjelmässä mainituista kansainvälisistä sopimuksista ennen kuin hallitus voi antaa eduskunnalle hallitusohjelman mukaiset sosiaaliturvan leikkausesitykset. Tarvittaessa oikeuskanslerin tulee estää esitysten antaminen.¹² Hallitus voi kumota vain asetuksia, joten eduskunnan tehtävänä on irtisanoa lakitasoiset kansainväliset sopimukset. Hallituksen on tehtävä eduskunnalle esitys näiden sopimusten irtisanomisesta ja vasta sitten kun eduskunta on esitykset hyväksynyt, voi hallitus antaa leikkausesitykset eduskunnalle. Oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa, että tätä järjestystä noudatetaan oikeusvaltiossa.¹³

4. Lopuksi kootusti

Seuramme ei tietenkään halua, että Suomi irtisanoa kansainväliset sopimukset. Päinvastoin haluamme, että sopimukset toteutetaan Suomessa asianmukaisesti ja kansainvälisten valvontaelinten päätökset sopimusten noudattamisesta otetaan Suomessa vakavasti. Näin ei tähän asti ole tapahtunut, vaan sopimuksiin suhtaudutaan Suomessa välinpitämättömästi, vaikka Suomi kansainvälisillä areenoilla esiintyy ihmisoikeuksien ja demokratian puolustajana. Orpon hallitusohjelma osoittaa, että Suomen jatkaminen tässä kirjelmässä mainituissa kansainvälisissä sopimuksissa on mahdotonta ja siksi on loogista ja välttämätöntä, että Suomi vetäytyy sopimuksista. Oikeusvaltioperiaate ja sosiaalisten ihmisoikeuksien kunnioittaminen edellyttää rehellisyyttä. Kun sopimuksia ei haluta noudattaa, on niistä irtauduttava. Oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa, että ensin irtaudutaan sopimuksista ja kumotaan niitä koskevat lait ja vasta sen jälkeen annetaan eduskunnalle lakiesityksiä sosiaaliturvan leikkauksista, jotka ovat Suomen ratifioimien sopimusten vastaisia. I

5. Lähteet

Suomen perustuslaki

1§, 2 §, 3§, 6 §, 7§, 19§, 21§, 22§, 60§, 65§-69§, 94§,95§, 106§, 107§, 108§, 110§, 111§,112§, 114§,115§,116§,117§ ja 118§

YK

¹² Suomen perustuslaki 108§: ”Oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatoimien lainmukaisuutta.-----”

¹³ Suomen perustuslaki 94§: ”Eduskunta hyväksyy sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä tai ovat muutoin merkitykseltään huomattavia taikka vaativat muusta syystä eduskunnan hyväksymisen. Eduskunnan hyväksyminen vaaditaan myös tällaisen velvoitteen irtisanomiseen.”

Ihmisoikeuksien julistus

Artikla 25

YK TSS-sopimus

Artiklat 9 ja 11

Committee on Economic, and Social and Cultural Rights, District General, 5 March 2021
Concluding observations on the seventh periodic report of Finland)

YK Lasten oikeuksien sopimus

3 artikla 2 kohta, 6 artikla

YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät Suomelle 2.6.2023

Kansainvälinen Työjärjestö (ILO)

Kansainvälisen työjärjestön sopimuksen nro 102, joka koskee sosiaaliturvan vähimmäistasoa

Yleissopimus (n:o 168), joka koskee työllisyyden edistämistä ja työttömyysturvaa

Suositus (nro 176), joka koskee työllisyyden edistämistä ja työttömyysturvaa

Euroopan neuvoston sosiaalinen peruskirja

Laki Euroopan sosiaalisen peruskirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 14.6.2002/486 (SopS 78/2002)

Tasavallan presidentin asetus uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan voimaansaattamisesta ja uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirja lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta sekä Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain kumoamisesta annetun lain voimaantulosta (80/2002)

G-artikla ja Artiklat 12 ja 13, 30 ja 31

Merits 80/2012 (Kreikka) 88/2012, 108/2014, 172/2018

Euroopan neuvoston ministerikomitea

Recommendation CM/RecChS(2023) (Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus Suomelle)

Vahva ja välittävä Suomi - Pääministeri Orpo hallituksen ohjelma 20.6.2023. 4.3. ”Työhön kannustava sosiaaliturva”.

Lisätietoja: Suomen sosiaali oikeudellisen seuran puheenjohtaja Yrjö Mattila, 040 7154 166, yrjo.mattila@helsinki.fi ja seuran varapuheenjohtaja Eila Sundman 050 5708 725 eila.sundman@gmail.com.

Kunnioitavasti

**Suomen sosiaali oikeudellinen seura ry
- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf**

Hallitus

Yrjö Mattila Eila Sundman Marjatta Kaurala Tuula Sillanpää

Puheenjohtaja varapuheenjohtaja II varapuheenjohtaja sihteeri

Miia And
Rahastonhoitaja